

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВИ

ДЕМ'ЯНИШИН В., к. е. н., доцент Тернопільського національного економічного університету

Бюджетна політика держави, її стратегія і тактика реалізуються за допомогою бюджетного механізму. Від ефективності функціонування цього механізму, оптимальної взаємодії всіх його складових залежить динаміка соціально-економічного розвитку країни. Отже, питання, пов'язані з формуванням бюджетного механізму, практичною реалізацією його методів, форм, важелів та інструментів, є одними з найважливіших у фінансовій теорії та практиці.

У сучасній фінансовій літературі термін "бюджетний механізм" зустрічається рідко, його часто ототожнюють із фінансовим механізмом, що є недоцільним. Наприклад, акцентуючи увагу на ролі бюджетного механізму у вирішенні завдань соціально-економічного розвитку суспільства, С. Булгакова та Л. Єрмошенко стверджують, що бюджетний механізм – це "... сукупність способів організації бюджетних відносин, що застосовує держава з метою забезпечення належних умов для економічного і соціального розвитку"¹. На їхню думку, бюджетний механізм розкриває конкретну цілеспрямованість бюджетних відносин на вирішення економічних і соціальних завдань, за допомогою цього механізму бюджет практично використовують у вигляді інструменту державного регулювання економіки, стимулювання виробничих і соціальних процесів. М. Крупка, розглядаючи бюджетний механізм у цілому, вважає, що "це сукупність форм, методів, важелів та інструментів використання Державного бюджету і впливу на соціально-економічний розвиток"². Деякі вітчизняні економісти, характеризуючи бюджетний механізм, розкривають практичне його

¹ Формування і функціонування бюджетної системи України / С.О. Булгакова, О.Т. Колодій, Л.В. Єрмошенко та ін.; За заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Книга, 2003. – С. 100.

² Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів: Вид. центр Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2001. – С. 212.

значення у забезпеченні належного рівня функціонування бюджетної системи в цілому, та окремих її ланок, зокрема. Наприклад, О. Василик зазначає: "Бюджетний механізм – це практичне використання бюджету для здійснення фінансової політики в державі"³. Він акцентує увагу на тому, що за допомогою бюджетного механізму органи влади та управління мобілізують фінансові ресурси для виконання своїх функцій.

Досить лаконічно трактують бюджетний механізм С. Юрій та Й. Бескид, як "...сукупність певних видів бюджетних відносин, специфічних методів мобілізації та використання бюджетних коштів"⁴. На думку О. Ковалюка, бюджетний механізм – це "...сукупність форм і методів, важелів та інструментів мобілізації й використання бюджетних коштів"⁵. У цих визначеннях підкреслюється роль бюджетного механізму та його окремих складових у процесі мобілізації та використання бюджетних коштів, зосереджується увага на формах організації бюджетних відносин, способах і методах перерозподілу бюджетних ресурсів у суспільстві.

Заслужують на увагу й підходи інших економістів до трактування цього поняття. Під бюджетним механізмом О. Романенко розуміє "...сукупність конкретних форм бюджетних відносин, методів мобілізації і витрачання бюджетних коштів. Через бюджетний механізм держава регулює економіку, стимулює виробничі й соціальні процеси"⁶. Ю. Пасічник вважає, що бюджетний механізм – це "...сукупність засобів, які застосовує держава з метою організації бюджетних відносин та забезпечення належних умов для економічного і соціального розвитку"⁷. Бюджетний механізм досліджується авторами в теоретичному та практичному аспекті, як важіль регулювання соціально-економічних процесів, як практична модель реалізації бюджетної політики для забезпечення функціонування бюджетної системи країни.

Бюджетний механізм доцільно розглядати, з одного боку, як об'єктивне економічне явище, а з іншого – як практичну модель його реалізації. Саме такий підхід дасть можливість сформулювати теоретичні підвалини бюджетного механізму, змодельювати його оптимальну структуру, на основі чого розробити практичні рекомендації стосовно забезпечення ефективного функціонування цього механізму з урахуванням конкретної економічної ситуації та завдань, які ставить перед собою суспільство на певному історичному етапі розвитку.

³ Василик О.Д. Бюджетна система України. – К.: Центр навч. л-ри, 2004. – С. 44.

⁴ Юрій С.І., Бескид Й.М. Бюджетна система України. – К.: НІОС, 2000. – С. 28.

⁵ Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики). – Львів: Вид. центр Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 2002. – С. 277.

⁶ Романенко О.Р. Фінанси. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – С. 149.

⁷ Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн. – К.: Знання-Прес, 2002. – С. 276.

З огляду на сутність Державного бюджету як об'єктивної економічної категорії, під бюджетним механізмом доцільно розуміти сукупність видів бюджетних відносин, гармонізацію їхньої послідовності та взаємозв'язку в процесі формування та використання централізованого фонду грошових коштів держави. Таким чином, бюджетний механізм як об'єктивне економічне явище – це теоретична модель Державного бюджету, а основою бюджетного механізму є розподільчі відносини, що складають економічний зміст бюджету.

Розглядаючи Державний бюджет *за змістом* як централізований фонд грошових коштів держави, під бюджетним механізмом слід розуміти сукупність конкретних методів, форм, важелів, інструментів, стимулів і санкцій, які забезпечують мобілізацію та використання коштів бюджетного фонду держави.

За формою бюджет є основним фінансовим планом держави, а під бюджетним механізмом доцільно вважати сукупність способів і прийомів мобілізації конкретних видів доходів, розподілу і спрямування видатків основного фінансового плану держави й органів місцевого самоврядування, а також збалансування бюджетів, їхнього виконання, складання звітності та здійснення бюджетного контролю.

Досліджуючи бюджет і бюджетну систему *за організаційною побудовою*, під бюджетним механізмом можна розуміти сукупність організаційних і методологічних положень і засобів, що забезпечують функціонування бюджетної системи держави, а також специфічних підходів, за допомогою яких держава створює умови та забезпечує функціонування бюджетних відносин на державному, регіональному та місцевому рівнях, тобто безпосередньо у кожній ланці бюджетної системи.

Якщо розглядати Державний бюджет як *правовий документ*, то бюджетний механізм – це сукупність законодавчих і нормативних положень, що регулюють бюджетні відносини у суспільстві.

Отже, трактування бюджетного механізму залежатиме від мети, яка ставиться при дослідженні тих чи інших аспектів Державного бюджету. Це дозволить конкретніше підійти до особливостей об'єкта і розробки відповідних рекомендацій стосовно удосконалення розвитку та підвищення ефективності функціонування бюджетного механізму.

Найбільш узагальнене визначення бюджетного механізму можна трактувати як сукупність фінансових форм, методів, важелів, інструментів, стимулів і санкцій, за допомогою яких забезпечується здійснення широкої системи розподільчих і перерозподільчих процесів, формування та використання централізованого фонду грошових коштів держави, функціонування бюджетної системи в цілому та реалізація засад бюджетної політики держави.

Кожному конкретному етапу розвитку суспільства властивий свій бюджетний механізм, який забезпечує розподільчі та перерозподільчі

процеси в русі валового внутрішнього продукту в його вартісній формі. На кожному етапі цей механізм удосконалюється, зберігаючи свою спрямованість відповідно до фінансової стратегії. Конкретний зміст бюджетного механізму, як і господарського механізму в цілому, розкривається через форми виробничих відносин.

Бюджетний механізм – це, по суті, методичні, організаційні та правові положення й заходи, які визначають особливості функціонування бюджетних відносин у суспільстві, їхнє практичне використання для досягнення визначених відповідними програмами цілей та завдань. Формування та використання бюджетного фонду для задоволення загальнодержавних потреб здійснюється на основі відповідних нормативних актів, які слугують основою для розробки методичних положень. Методичні положення визначають техніку мобілізації та використання бюджетних ресурсів, обов'язки суб'єктів, що беруть участь у цих процесах тощо.

У цілому можна погодитися з О. Василюком, що призначення бюджетного механізму зводиться до двох основних функцій – бюджетного забезпечення та бюджетного регулювання економічних і соціальних процесів держави. Слід зауважити, що ці функції є повною теоретичною абстракцією. "За наявного досвіду бюджетне забезпечення одночасно виконує функцію регулювання так само, як регулювання може здійснювати функцію бюджетного забезпечення"⁸. Автор дуже вдало підмітив, що кількісна та якісна характеристика бюджетного механізму визначається тим, яка величина бюджетних ресурсів зосереджується й витрачається на відповідних рівнях управління та якою є технологія їхнього зосередження й витрачання. Дуже важливо правильно вибрати саму техніку цих процесів, тобто суб'єкт і об'єкт зосередження та витрачання бюджетних ресурсів, показники, ставки, норми, строки, санкції, пільги – увесь інструментарій здійснення руху коштів централізованого грошового фонду держави та фондів органів місцевого самоврядування.

Бюджетне забезпечення здійснюється шляхом використання таких форм бюджетного фінансування, як кошториси фінансування, інвестування, бюджетне кредитування, субсидіювання тощо. Кожна з цих форм має особливості практичного застосування. При кошторисному фінансуванні слід зважати на умови визначення фінансування, періодичність передання коштів, норми певних видів витрат тощо. При бюджетному кредитуванні визначаються умови надання кредитів, гарантії та строки їхнього повернення, ефективність.

Бюджетне забезпечення має й інші аспекти здійснення. Щоб профінансувати відповідні заходи або програми, необхідно відпрацювати й законодавчо встановити форми мобілізації ресурсів за допомогою

⁸ Василюк О. Д. ... С. 45.

податків, зборів та інших платежів, тобто податкового механізму. Проте і зосередження коштів, і їхнє використання – це єдиний бюджетний механізм, складовою підсистемою якого є податковий.

Бюджетне регулювання є методом здійснення державою функцій управління соціально-економічними процесами при використанні бюджетних відносин. Оперуючи бюджетними стосунками, держава, шляхом встановлення форм і методів мобілізації бюджетних ресурсів та їхнього використання, стимулює або локалізує ті чи інші явища й процеси в країні. Наприклад, виділяючи кошти на розвиток економіки, держава стимулює такі виробництва, які в умовах ринку не можуть забезпечити свій розвиток за рахунок власних ресурсів. Аналогічно при розробці методів мобілізації ресурсів, шляхом диференціації ставок і пільг, досягається прискорення або стримування розвитку окремих виробництв, робіт і послуг⁹.

Залежно від особливостей функціонування бюджетних відносин і необхідності застосування відповідних методів, важелів, інструментів, показників, до бюджетного механізму входять: мобілізація доходів; використання бюджетних коштів; управління бюджетним дефіцитом і державним боргом; регулювання міжбюджетних відносин.

Механізм мобілізації доходів забезпечує наповнення дохідної частини бюджету в обсягах, необхідних для виконання державою своїх функцій. Залежно від методів мобілізації доходів, доцільно виділити три складових цього механізму, а саме: податковий (забезпечує мобілізацію податкових надходжень); неподатковий (забезпечує мобілізацію неподаткових надходжень та доходів від операцій з капіталом); механізм мобілізації міжбюджетних та офіційних трансфертів.

Механізм використання бюджетних коштів пов'язаний з виконанням видаткової частини бюджету держави та спрямуванням бюджетних коштів на цілі, передбачені у затвердженому бюджеті. Складовими цього механізму є бюджетне фінансування (зокрема, кошторисне фінансування, бюджетне інвестування та надання державних трансфертів), бюджетне кредитування та бюджетне резервування.

За економічним змістом механізм використання бюджетних коштів як складова бюджетного механізму держави – це сукупність методів, форм, важелів, інструментів, стимулів і санкцій, які забезпечують використання бюджетного фонду держави. Цей механізм обслуговує ту частину перерозподільчих відносин, яка охоплює тільки використання коштів централізованого грошового фонду держави. На практиці цей механізм є досить складною структурою, яка забезпечує чітку послідовність і методи дій відповідних державних органів у процесі використання бюджетних коштів.

⁹ Василик О.Д. ... С. 46.

Механізм використання бюджетних коштів складається з методів, форм, важелів, інструментів, стимулів, санкцій, за допомогою яких організуються та регулюються відносини, пов'язані з розподілом і використанням бюджетного фонду держави. Під методами цього механізму доцільно розуміти нормативно-правове забезпечення, оперативне управління бюджетними коштами та бюджетний контроль; під формами – бюджетне фінансування, бюджетне кредитування та бюджетне резервування; під важелями – видатки, витрати, бюджетні інвестиції, дотації, субсидії, субвенції, бюджетні кредити, бюджетні резерви; під інструментами – бюджетні норми й нормативи, бюджетні ліміти тощо; під санкціями – штрафи, пеню, неустойки, зменшення фінансування, призупинення фінансування, вилучення коштів тощо.

Процес використання бюджетних коштів при виконанні бюджетів здійснюється за чітко виписаними у Бюджетному кодексі України послідовними стадіями.

Найважливішою формою механізму використання коштів бюджетів має вважатися бюджетне фінансування, найпоширенішою формою якого є кошторисне, за його допомогою утримуються всі бюджетні установи та організації. Ця форма, постійно удосконалюючись і розвиваючись, збережеться й у перспективі.

Бюджетне інвестування або проектне фінансування пов'язане з виділенням бюджетних коштів на інвестиційну та інноваційну діяльність. У процесі ринкових перетворень ця форма повинна використовуватись, перш за все, для структурної перебудови економіки та створення потужної матеріально-технічної бази для соціально-культурної сфери.

Бюджетне дотування використовується у вигляді дотацій, субвенцій та субсидій. Державне дотування неприбуткових видів діяльності – один з важливих факторів захисту державних (суспільних) інтересів в умовах ринку. Обсяг дотацій доцільно довести до оптимальної величини, не стимулюючи при цьому безгосподарність і марнотратство. На відміну від дотацій, субвенції використовуються для фінансування певних цільових проектів, програм і заходів, які мають загальнодержавне, регіональне чи місцеве значення. Роль субвенцій у бюджетному фінансуванні у перспективі залишатиметься стабільною. Стосовно субсидій доцільно проводити державну політику, спрямовану на їхнє поступове скорочення шляхом розробки заходів, що сприятимуть пошуку інших джерел фінансування окремих потреб відповідних суб'єктів, яким ці субсидії виділялися.

Поряд з бюджетним фінансуванням, важливою ринковою формою механізму використання бюджетних коштів є бюджетне кредитування, яке базується на принципах платності, поворотності і строковості. Бюджетне кредитування може частково замінити не лише

державне дотування, а й бюджетне інвестування й дати поштовх для швидкого економічного зростання як країни в цілому, так і регіонів, окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Важливою формою механізму використання бюджетних ресурсів держави є бюджетне резервування, яке застосовується для покриття непередбачених видатків.

Третім видом бюджетного механізму доцільно вважати управління бюджетним дефіцитом і державним боргом. Він передбачає обґрунтування обсягів бюджетного дефіциту та джерел його погашення, механізм залучення джерел фінансування дефіциту, погашення державного кредиту, сплати відсотків, зміни умов тощо.

Четвертим видом бюджетного механізму є регулювання міжбюджетних відносин, до складу якого входить механізм надання й перерозподілу міжбюджетних трансфертів.

Оптимальна структура бюджетного механізму має складатися з шести найважливіших елементів: методів, форм, важелів, інструментів, стимулів, санкцій.

Методи бюджетного механізму – це бюджетне планування, прогнозування, програмування; оперативне управління бюджетними коштами; бюджетний контроль, забезпечення, регулювання, нормування та звітність. За допомогою цих методів держава забезпечує організацію бюджетних відносин на всіх стадіях бюджетного процесу.

Форми реалізації бюджетного механізму пов'язані з рухом бюджетного фонду, зокрема, мобілізацією доходів, використанням бюджетних коштів, організацією міжбюджетних відносин і фінансуванням бюджету. Кожна з цих форм використовує свої елементи, які забезпечують їхню реалізацію в повному обсязі. Стосовно мобілізації доходів застосовуються податкова та неподаткова форми, форма міжбюджетних й офіційних трансфертів. Використання бюджетних коштів здійснюється за допомогою таких форм, як бюджетне фінансування (у вигляді кошторисного фінансування, бюджетного інвестування та бюджетних дотацій), бюджетне кредитування та бюджетне резервування. Така форма, як міжбюджетні відносини, пов'язана, з одного боку, із наданням міжбюджетних трансфертів, а з іншого – їхнім отриманням.

Серед важелів можна виокремити такі: доходи, податки, неподаткові надходження, міжбюджетні трансферти, офіційні трансферти, видатки, витрати, бюджетні асигнування, бюджетні інвестиції, бюджетні кредити, бюджетні резерви, дотації, субвенції, субсидії, державні позики тощо. Кожен із бюджетних важелів наділений сукупністю інструментів, які у цілому складають інструменти бюджетного механізму, а саме: різні види норм видатків (на опалення, освітлення тощо), зносу й амортизації, відрахувань до Пенсійного фонду України, інших

державних фондів соціального страхування; бюджетні нормативи; ліміти; ставки податків, обов'язкових зборів і платежів, неподаткових платежів; ставки заробітної плати; розміри стипендій, соціальних виплат; проценти за кредит, проценти та інші види плати за користування державними позиками тощо. Бюджетним інструментам належить центральне місце в бюджетному механізмі, оскільки їхнє уміле використання дозволяє маневрувати методами, формами та важелями відповідно до завдань, які стоять перед суспільством у конкретних ситуаціях.

Завдяки інструментам бюджетного механізму держава може активно впливати на економічні інтереси різноманітних учасників відтворювального процесу, домагатися їхнього оптимального поєднання. З огляду на це інструменти можна назвати наймобільнішою частиною бюджетного механізму. Мобільність інструментів бюджетного механізму дає можливість державі корегувати кількісні параметри бюджету залежно від умов і результатів господарювання, краще реалізувати завдання, які стоять перед суспільством на кожному етапі його розвитку.

Специфічну роль у бюджетному механізмі держави відіграють бюджетні стимули – податкові пільги юридичним і фізичним особам, бюджетні кредити, податкові канікули, списання заборгованості за податками, фінансова підтримка та допомога, перенесення строків сплати податків та обов'язкових платежів, фінансування окремих видів видатків тощо.

У цілому бюджетні стимули доцільно поділяти на дві групи:

- стимули, спрямовані на формування та використання бюджетного фонду країни;
- стимули розвитку економіки.

Перша група – це спеціальна система заохочувальних заходів, спрямованих на зміцнення бюджетної дисципліни. Друга група – це перетворення конкретних видів доходів і видатків у стимули розвитку суспільного виробництва та підвищення його ефективності.

Будь-яка система стимулювання передбачає застосування економічних санкцій, що відіграють важливу роль у функціонуванні бюджетних відносин і забезпеченні належного рівня організації бюджетного процесу на усіх його стадіях. Це різні види штрафів; санкції за порушення бюджетного (зокрема, податкового) законодавства, за нецільове використання бюджетних коштів тощо. Однак при значній кількості санкцій їхнє застосування є недостатньо результативним, через відсутність у державі дієвого механізму контролю за виконанням законодавства та механізму притягнення порушників законів до відповідальності (із числа найвищих посадових осіб держави).

Аналіз структури бюджетного механізму, його практичного використання при реалізації стратегічних і тактичних засад бюджетної

політики держави вимагає врахування особливої ролі найважливіших складових цього механізму на окремих стадіях бюджетного процесу, що обумовлює виокремлення конкретних його підсистем, які мають вирішальний вплив на бюджетний процес.

Перша й друга стадії бюджетного процесу охоплюють складання, розгляд і затвердження бюджету. Їм відповідатимуть забезпечуючі підсистеми, які є вхідними, тобто такими, що запускають механізм у дію.

Другу стадію бюджетного процесу обслуговують оперативні підсистеми, їх можна назвати обслуговуючими або поточними (оподаткування, бюджетне фінансування тощо).

Третю стадію забезпечують ретроспективні підсистеми (звітність, контроль, відповідальність), які можна назвати наступними або заключними, оскільки вони обслуговують завершення бюджетного процесу. Саме такий підхід відповідає особливостям бюджетного механізму упродовж усіх його стадій як сукупності відокремлених і взаємозв'язаних між собою підсистем, що мають у своєму арсеналі відповідні, властиві їм елементи.

Виокремлення цих підсистем дозволяє тісно пов'язати бюджетний механізм із бюджетним процесом кожного бюджетного року, з огляду на особливості конкретних стадій. Це сприятиме підвищенню ефективності бюджетного механізму, процесів складання, розгляду, затвердження та використання бюджетів усіх рівнів.

У цілому ефективність функціонування бюджетного механізму можна оцінити за кількісними та якісними параметрами. Кількісні показники характеризують динаміку і структуру дохідної та видаткової частини бюджету, їхню частку у ВВП, а якісні – рівень і темпи соціально-економічного розвитку суспільства.

Починаючи з 2000 р. спостерігається стабільна тенденція зростання обсягів ВВП, доходів і видатків зведеного бюджету держави, а також їхньої частки у ВВП. Якщо у 1999 р. за допомогою бюджету держава розподіляла 25.2 % ВВП, то у 2006 р. – 31.8 %. За цей час, при збільшенні обсягів ВВП у 4.14 раза (з 130.4 до 539.5 млрд грн), доходи зведеного бюджету зросли у 5.21 раза (з 32.9 до 171.7 млрд грн)¹⁰. Отже, можна констатувати, що держава продуктивно використовує складові механізму мобілізації доходів, оскільки за допомогою бюджетного фонду вона щорічно перерозподіляє третину ВВП.

Відносно позитивними можна вважати результати використання механізму мобілізації податкових надходжень, унаслідок чого має місце хоч і незначна, проте стабільна тенденція збільшення частки цих надходжень у доходах зведеного бюджету, зокрема, з 70.4 % у 2004 р. до 73.2 % у 2006 р. Однак цей висновок не можна розповсюджувати на окремі важелі механізму мобілізації податкових надходжень, оскільки позитивних тенденцій було досягнуто за рахунок істотного збільшення податків на споживання, які у 2004 р. становили 30.9 % доходів, а у 2006 р. – 40.8 %. Серед податків на споживання частка ПДВ за цей період зросла з 18.1 % до 29.3 % або на 61.9 %¹¹.

На відміну від механізму мобілізації доходів, механізм використання бюджетних коштів в Україні є недостатнім як за своєю формою, так і за змістом. Це пов'язано із систематичним невиконанням планових показників і неефективним використанням бюджетних коштів. За останні три роки тільки у 2004 р. видаткова частина зведеного бюджету була виконана на 104.6 %. У 2005 р. держава недофінансувала заплановані заходи на 3.9 % (зокрема з місцевих бюджетів – на 6.3 %) , а у 2006 р. – на 2.5 % (зокрема з місцевих бюджетів – на 3 %) внаслідок фінансування основної частки видатків наприкінці бюджетного року (листопад-грудень). Протягом 2002–2006 рр. у грудні видатки в 1.8 раза перевищували обсяги видатків, проведених у листопаді¹². Невиконання планових показників переважно стосується капітальних вкладень, близько 50 % їхніх обсягів щорічно припадає на IV квартал, з яких у листопаді держава фінансує, як правило, на 20 %

¹⁰ Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2006 рік / І.Ф. Щербина, А.Ю. Рудик, Т.С. Бабич, В.В. Губенко / Проект "Реформи місцевих бюджетів в Україні", RTI International. – К., 2006. – 148 с.; Бюджет України за 2005 рік: Стат. зб. М-ва фінансів України. – К., 2006. – 292 с.

¹¹ Там само. – С. 44.

¹² Там само. – С. 72-73.

більше, ніж у жовтні, а у грудні – на 40 % більше, ніж у листопаді. За умови діючої системи державних закупівель, ці видатки освоїти практично неможливо.

Розвиток економіки та соціальної сфери потребує суттєвого удосконалення бюджетного механізму за такими напрямками:

- приведення бюджетної та податкової політики у відповідність до стратегічних цілей та економічних можливостей суспільства;
- внесення змін до чинних бюджетних форм, методів, важелів, стимулів і санкцій, які б сприяли значному підвищенню ефективності бюджетного механізму;
- розробка дієвого, взаємоузгодженого, раціонального нормативно-правового забезпечення цього механізму.

Оскільки за допомогою бюджетного механізму здійснюється вплив на соціально-економічні процеси, органи державної влади, державного управління та місцевого самоврядування зобов'язані розробляти усі його складові на такому рівні, який би дозволив реалізувати поставленні завдання.

У результаті проведеного дослідження можна зробити певні висновки.

По-перше, трактування бюджетного механізму доцільно здійснювати залежно від мети, яка переслідується у процесі дослідження тих чи інших аспектів бюджету держави. Бюджетний механізм доцільно розглядати, з одного боку – як об'єктивне економічне явище, а з іншого – як практичну модель реалізації цього явища.

По-друге, в узагальненому вигляді бюджетний механізм – це сукупність фінансових форм, методів, важелів, інструментів, стимулів і санкцій, за допомогою яких здійснюється система розподільчих і перерозподільчих функцій, формування та використання централізованого фонду грошових коштів держави, функціонування бюджетної системи в цілому та реалізація засад державної бюджетної політики.

По-третє, залежно від особливостей функціонування бюджетних відносин і необхідності застосування відповідних методів, важелів, інструментів і показників у бюджетному механізмі, доцільно виокремити чотири його найважливіші види: механізм мобілізації доходів; механізм використання бюджетних коштів; механізм управління бюджетним дефіцитом і державним боргом; механізм регулювання міжбюджетних відносин.

По-четверте, оптимальною можна вважати структуру бюджетного механізму, яка складається з таких шести елементів: методи, форми, важелі, інструменти, стимули, санкції.

По-п'яте, послідовність взаємодії елементів бюджетного механізму обумовлює виокремлення певних підсистем, які мають вирішальний вплив на бюджетний процес та його відповідні етапи, а саме:

забезпечуючі (обслуговують стадії складання, розгляду та затвердження бюджету); оперативні (обслуговують стадію виконання бюджету); ретроспективні (обслуговують стадію складання та затвердження звітності про виконання бюджету).

Отже, поєднання теоретичних і практичних розробок стосовно організації та функціонування бюджетного механізму сприятиме його подальшому удосконаленню, що позитивно відобразиться на темпах соціально-економічного розвитку суспільства.

ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ У СТРОКОВОМУ СТРАХУВАННІ ЖИТТЯ

ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ А.,	аспірант Одеської національної академії зв'язку
КОСТРИЦЯ К.,	викладач Вінницького інституту економіки Тернопільського національного економічного університету
КРАКІВСЬКИЙ Ю.,	директор Вінницької філії ВАТ "СК Універсальна"

Згідно з чинним законодавством, страхування життя – це один із видів добровільного страхування¹. Залежно від того чи враховується концепція зміни вартості грошей у часі, страхування умовно поділяється на дві великі групи – короткострокове та довгострокове. Короткострокове страхування – це страхування на один рік. У такому разі дисконтування страхових виплат не здійснюється. Це страхування, крім строку, відрізняється від довгострокового (накопичувального) тим, що страховим випадком, вважається смерть страхувальника від хвороби або нещасного випадку. Саме тому страхувальник не може одержати страхову суму за цим договором (крім особливих умов договору, наприклад, часткова компенсація при інвалідності). У деяких випадках необхідність укладання договору строкового страхування життя передбачена умовами кредитного договору. У такому разі виплату одержує банк-кредитор.

Вітчизняні страховики пропонують укладати договір строкового страхування життя особам, які пройшли медичний огляд і визнані "здоровими", віком від 18 до 65 років. За кордоном граничний віковий ценз страхувальника доходить до 85 років².

¹ Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР.

² www.forinsurer.com.